МНИХ
Микола Володимирович
mnyh_taisa@ukr.net

д.е.н., професор, академік УАН, заслужений економіст України, Державна установа "Інститут економіки та прогнозування НАН України"

УДК 368

МЕХАНІЗМИ КОНТРОЛЮ ДІЯЛЬНОСТІ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ ТА НЕОБХІДНІСТЬ ЇХ ВДОСКОНАЛЕННЯ

MECHANISMS OF ACTIVITIES CONTROL OF INSURANCE COMPANIES AND THE NECESSITY OF THEIR IMPROVEMENT

Необхідність вдосконалення системи ефективного нагляду за страховою діяльністю в Україні обумовлюється сучасним станом страхового ринку і високою динамікою розвитку та впровадженням нових технологій в страхуванні, ризикованістю страхової діяльності, станом розвитку економіки та реалізацією єдиного курсу щодо повноцінного вступу України в ЄС. В економічній літературі існують різні думки та точки зору щодо ключових аспектів організації страхового нагляду і всі вони зводяться до одного – це покращення якості страхового нагляду. В той же час важливим в цьому процесі для України має бути здійснення страхового нагляду у відповідності до директив ЄС. Тобто, стратегічною метою розвитку страхового нагляду має стати перехід від формальної до якісної оцінки фінансового стану страхових організацій та забезпечення ними виконання своїх зобов'язань перед страхувальниками. Така оцінка повинна проводитись на комплексній основі, включаючи і критерії, які характеризують методи управління страховою компанією, систем внутрішнього контролю, адекватність оцінки ризиків при здійсненні страхування та перестрахування, достатності капіталу та сформованих резервів.

The need for the widening of the system of effective visibility for the insurance disincentive in Ukraine is to be provided by the day-to-day camp of the insurance market and the high level of development in the new technologies in the insurance and in the insurance industry, by the development of the economy and the real economy of Ukraine at the rate of Ukraine's ect. In the economical literature, it is not necessary to think about the point of view of the key aspects of the insurance industry in order to be able to see up to one point in the insurance coverage. At the same time, we are very important in the process for Ukraine. For example, insurance coverage of the insurance against directives. Strategically determined the method of developing insurance coverage. It is necessary to change the form of insurance to insurance of financial institutions to insurance of their own crones before insuremen. Such responsibility is to be carried out on a complex basis, including the criteria, the characteristics of the management of the insurance company, the systems of internal control, the adequacy of the risk assessment in the event of insurance, reinsurance, adequate capitalization and construction of reserves.

Ключові слова: *страховий ринок, нагляд за страховою діяльністю, директиви ЄС по страхуванню, принципи ОПС, орган страхового нагляду, страхові посередники*

Keywords: *insurance market, a look at the insurance policy, directive EU on insure, the principle of the BPI, the insurance body, the insurance, the middlemen*

Здійснення ефективного поточного нагляду за діяльністю страхових організацій в Україні в сучасних умовах, в першу чергу, повинно здійснюватись шляхом аналізу звітності, що офіційно подається уповноваженому органу щодо організаційних заходів, що здійснюються в ході перевірок на місцях з застосуванням корегуючих заходів щодо контролю за платоспроможністю, ліквідацією та надійністю страхових організації, організацією взаємодії з іншими контролюючими органами, в т.ч. Антимонопольним комітетом України та міжнарод-ними фінансовими організаціями та наглядовими органами європейських та інших країн.

У практиці наглядової роботи за діяльністю страхових компаній в країнах ЄС та США практично діють дві системи, що доповнюють одна одну. Оцінка

поточного стану страхових організацій на основі рейтингів і групових порівнянь і системи раннього реагування на основі побудови прогнозних моделей. Практика функціонування такого нагляду підтвердила, що така побудова нагляду дозволяє забезпечити постійний контроль за діяльністю страхових організацій, обирати найбільш ефективні моделі нагляду та впливу на проблемні сфери страхової діяльності. При цьому, на особливу увагу заслуговує визначення особливостей організації нагляду за системо утворюючими, несистемоутворюючими та кризовими страховими організаціями. Ефективність страхового нагляду в цих країнах досягається за рахунок спрощення регулювання, вдосконалення перевірок на місцях, а також консолідованого нагляду за діяльністю страхових груп, оскільки він побудований на відповідних принципах, які застосовуються в країнах ЄС. Масштаб і сфера застосування Основних принципів IAIS забезпечують універсальні рамки регулювання і нагляду за страховим сектором, оскільки вони взаємозв'язані, відповідні в глобаль-ному масштабі принципи, стандарти і рекомендації IAIS деталізують різні аспекти, що складають основу для оцінки страхового законодавства, систем і правил страхового нагляду. При цьому ці принципи для України мають застосовуватися до нагляду за страховиками і перестрахувальниками, в рівній мірі однаково, як до приватних та до і контрольованих урядом, страховиків, які конкурують з приватними підприємствами законно, яким би способом їх бізнес не здійснювався, в т.ч. за допомогою електронної торгівлі, а орган страхового нагляду повинен діяти відкрито і відповідально.

Страховий нагляд повинен усвідомлювати, що відвертість і відповідальність при виконанні всіх його функцій сприяють зміцненню його законності, авторитету, а також ринкової ефективності і стабільності в їх діяльності. Дуже важливим елементом відвертості для органів нагляду є надання можливості проведення цільових суспільних консультацій з питань вдосконалення політики нагляду і ухвалення нових або перероблених правил і норм, а основні принципи IAIS (ОПС) використовуються для створення або вдосконалення рамок страхового нагляду в юрисдикції. Вони можуть також слугувати основою для оцінки існуючих наглядових рамок, і, таким чином, дозволяють ідентифікувати недоліки, оскільки деякі з яких можуть негативно позначатися на захисті інтересів страхувальників і ринкової стабільності взагалі. Для забезпечення вирішення цих завдань, основні принципи повинні трактуватися і виконуватися всіма органами страхового нагляду однаково, і кожен принцип повинен супроводжуватися відповідними критеріями.

Критерії, які повинні виконуватися як за формою, так і на практиці, складаються з двох самостійних груп:

• важливі критерії (критерії оцінки дотримання принципу) або такі компоненти, які властиві процесу виконання основних принципів. Всі важливі елементи повинні виконуватися з тим, щоб орган страхового нагляду міг би продемонструвати статус «дотримується» для кожного принципу;

• підвищені критерії (додаткові критерії) або такі компоненти, які розглядаються як поліпшуючі важливі критерії і, таким чином, удосконалюючи режим нагляду. Підвищені критерії не враховуються при оцінці дотримання принципу, швидше вони застосовуються при описі рамок нагляду в даній юрисдикції і при виробленні рекомендацій.

В ході виконання критеріїв у будь-якій країні ЄС застосовуються принципи,враховуючи особливості галузі, структуру та стадію розвитку фінансової системи і загальні макроекономічні умови.

Для тих основних принципів, які вважаються «дотримуваними» та повинні виконуватися в країнах ЄС є такі, що забезпечують умови ефективного нагляду за діяльністю страхових організацій без жодних істотних упущень, однак можуть бути випадки, коли будь-які з країн ЄС можуть продемонструвати свої механізми за допомогою яких забезпечується важливість реалізації цих принципів. Для ефективного нагляду за діяльністю страхових організацій країн ЄС, сформовані 27 принципів на базі яких побудовано законодавство, що регулює страхову діяльність, а також систему нагляду за діяльністю страхових організацій. Розглядаючи кожен із принципів можна відмітити, що вони забезпечують форму-вання законодавства, що надає можливість ефективного нагляду за діяльністю страхових компаній.

Так, принцип (ОПС) 1 визначає умови ефективного страхового нагляду і передбачає, що страховий нагляд повинен спиратися на:

• фінансову політику, інституційні і правові рамки, встановлені для нагляду за фінансовим сектором економіки;

• добре розвинену і ефективну інфраструктуру фінансового ринку.

Виконання даного принципу залежить від існування обґрунтованої фінансової політики і системи установ, а також наявності ефективного функціонуючого фінансового сектору економіки і законодавчої системи регулювання страхового ринку. У цих умовах, для органу страхового нагляду дуже важливо ефективно виконувати свої функції і відповідати встановленим наглядовим цілям. Цей принцип визначає елементи економічного, правового і фінансового характеру, складові оточення, в якому функціонує страховий нагляд. Іншою важливою умовою для ефективного нагляду є та обставина, що орган страхового нагляду повинен створити на ринку атмосферу довіри і пошани для утримувачів акцій, особливо страховиків і посередників. Довіра і пошана це результат дії багатьох чинників, включаючи відповідне законодавство і правила, проведення консультацій з представниками галузі, якість нагляду і кваліфікація персоналу, що здійснює нагляд. З іншого боку, можливості страхового нагляду можуть бути сильно обмежені через недоліки інфраструктури фінансового сектору, таких як слабкість національних стандартів бухгалтерського обліку або відсутність актуарного досвіду і страхової експертизи. Точні фінансові дані вимагають наявності кваліфікованих експертів, зокрема бухгалтерів, аудиторів і фінансових аналітиків, а також доступу до надійних і зіставних економічних і соціальних статистичних даних для належної оцінки ризиків. Для того, щоб здійснювати управління активами і зобов'язаннями, необхідні також обширні, ліквідні і добре функціонуючі грошові і фондові ринки.

Головні цілі страхового нагляду повинні бути чітко визначені, як це і передбачає принцип (ОПС) 2. Мета нагляду. На цій основі громадські, урядові,

законодавчі та інші зацікавлені організації повинні мати уявлення про страховий нагляд і оцінити, наскільки ефективно орган нагляду використовує свої повноваження і виконує свої обов'язки відповідно до діючого законодавства. Цей принцип також передбачає необхідність закріплення законодавчим органом вимоги, що повноваження і функції органу страхового нагляду не можуть бути довільно змінені. Процес періодичного внесення змін до чинного законодавства може сприяти відвертості на основі організації публічних обговорень відповідних питань; проте, якщо це трапляється дуже часто, в учасників ринку може скластися враження, що процес формування політики є нестабільним,тому було б розсудливішим уникати надмірного поглиблення в деталі. Замість цього, закон міг би бути доповнений в міру необхідності, наприклад, за допомогою актуалізації нормативних актів.

Законодавство повинне також встановлювати інституційні рамки або визначати базові структури з управління інституціями, що залучено до розробки і реалізації політики страхового нагляду, визначаючи, якою мірою це необхідно, ширший перелік фінансових агентств і природу їх відносин, а також критерії оцінки дотримання цих принципів передбачають, що:

• законодавство і нормативні акти повинні ясно визначати цілі страхового нагляду:

• основні цілі нагляду повинні сприяти підтримці продуктивних, справедливих, безпечних і стабільних страхових ринків для вигоди і захисту страхувальників;

• у разі, коли закон встановлює або уточнює численні цілі страхового нагляду, орган страхового нагляду повинен розкривати і пояснювати, яким чином кожна мета буде досягнута;

• орган страхового нагляду зобов'язаний усунути причини і пояснити будь-яке відхилення від своїх цілей;

• у випадку, якщо цілі суперечливі, орган страхового нагляду повинен ініціювати або запропоновувати коректування законодавства або нормативних актів. При цьому, слід відмітити принцип (ОПС) 3, який передбачає, що орган страхового нагляду повинен мати достатньо владних повноважень, бути законодавчо захищений і володіти фінансовими ресурсами для виконання своїх функцій і бути повністю пристосований до виконання своїх повноважень. Тому даний принцип охоплює наступні важливі елементи, що належать до органу страхового нагляду, а саме: правова основа його діяльності, незалежність і відповідальність, відповідні повноваження, фінансові ресурси, людські ресурси, правовий захист і конфіденційність. У сфері конфіденційності, орган страхового нагляду повинен робити певні пре-вентивні заходи для захисту, наявної в його розпо-рядженні, конфіденційної інформації, окрім випадків, встановлених згідно із законом або на вимогу іншого наглядового органу, який володіє законодавчо закріп-леними наглядовими функціями і здатністю отриму-вати інформацію та забезпечувати конфіденційність запрошуваної інформації. Принцип (ОПС) 4. Передбачає, що орган страхового нагляду повинен виконувати свої функції відкрито і відповідально з урахуванням громадської думки, проводячи відповідні кон-сультації з зацікавленими органами та громадськістю. Він повинен надати громадськості тексти пропоно-ваних змін існуючих правил регулювання, включати не тільки важливі правила загального застосування, але також порядок, механізм роз'яснення їх, які не є конфіденційними по суті, але які можуть мати негативні наслідки для окремих юридичних та фізичних осіб. Інформація органу страхового нагляду для громадськості повинна включати інформацію про те, яким чином громадськість може взаємодіяти з офіційними особами, він має надавати і публікувати інформацію про фінансову ситуацію в страховому секторі і пояснення до основних подій па страховому або фінансовому ринку. За принципом (ОПС) 5 визначена співпраця у сфері нагляду і обміну інформації, а це значить, що Орган Страховою нагляду повинен співпрацювати згідно вимог конфіденційності, обмінюватися інформацією з іншими відповідними наглядовими органами, що здійснюють нагляд як усередині страхового сектору, так і по всьому сектору фінансових послуг, зокрема за страховиками, їх активами на міжнародному рівні, страховими групами і фінансовими конгломератами співпрацюючи з фіскальними органами та Антимонопольним комітетом. Організація обміну інформацією повинна полегшити ухвалення необхідних і достатніх дій та прийняття відповідного рішення з питань, що стосуються шахрайства, протидії відмивання грошей і боротьби з фінансуванням тероризму.

Принципом (ОПС) 6 передбачено, що страхова діяльність повинна ліцензуватися, а це значить, що кожна страхова компанія повинна отримати ліцензію на здійснення страхової діяльності. Вимоги ліцензування повинні бути зрозумілими, об'єктивними і відкритими. З метою захисту інтересів власників полісів, також необхідно встановити умови та визначити яким страховикам може бути дозволено здійснювати страхову діяльність усередині її зони дії. Під ліцензуванням розуміється дозвіл, виданий страховикові, на здійснення страхової діяльності відповідно до діючого страхового законодавства. Процедура ліцензування має відповідати прийнятим міжнародним стандартам, бути ефективною і неупередженою, що може полегшити взаємне визнання систем нагляду і, таким чином, подальшу лібералізацію доступу іноземних страховиків на ринок. Умови і процедури ліцензування повинні бути доступ-ними для суб'єктів господарської діяльності, контролю-ючих органів та населення.

За принципом (ОПС) 7 визначається придатність і відповідність персоналу страхової організації для виконання службових обов'язків,який передбачає, що основні власники, члени ради директорів, вищий менеджмент, аудитори і актуарії страхової організації повинні підходити з погляду принципів «придатності і відповідності» для виконання своїх завдань, вони повинні бути чесними, компетентними, мати досвід і відповідну кваліфікацію.

Отже, важливим елементом страхового нагляду є первинна і подальша оцінка придатності і відповідності основних власників страховій організації, а також таких ключових фігур як члени ради директорів, члени найвищого виконавчого органу, аудитори і актуарії, орган страхового нагляду контролює рівень компетенції основних власників і осіб, що займають ключові позиції,

для виконання ними своїх завдань функцій.

Таким чином, цей принцип передбачає, що законодавство встановлює кваліфікаційні вимоги до ключових персоналій страхової компанії, які контролюють органами нагляду на відповідність займаній посаді. Щодо аудиторів і актуаріїв орган страхового нагляду може встановити кваліфікаційні вимоги до їхньої діяльності на страховому ринку.

Згідно принципу (ОПС) 8 передбачено, що орган страхового нагляду також контролює процес придбання значної частини власності або будь-якого іншого способу отримання впливу на страхову компанію, результатом чого може стати, що будь-яка особа безпосередньо або опосередковано може чинити тиск на діяльність страхових організацій. Він має повноваження схвалювати або відмовляти у видачі згоди стосовно дій особи (юридичної або фізичної), яка має намір придбати значну частину власності або іншим способом отримати контроль над страховою організацією прямо або побічно, одноособово або спільно з іншими особами. Структура і склад ризиків групи, до якої належить страхова організація, не повинні завдавати шкоди стабільності і платоспроможності страховика.

Принцип (ОПС) 9.передбачає критерії щодо корпоративного управління, в яких визнаються і захищаються права всіх зацікавлених сторін, а орган страхового нагляду повинен контролювати та вимагати дотримання всіх правил, застосовних до корпоративного управління.

Під корпоративним управлінням розуміються способи, якими ради директорів і вищий управлінський персонал керують страховим бізнесом. Таке управління супроводжується методами, завдяки яким члени ради і вищий управлінський персонал залишаються підзвітними і відповідальними за свої дії. Корпоративне управління включає також корпора-тивну дисципліну, відвертість, незалежність, підзвіт-ність, професіоналізм, а також справедливу відповідальність їх перед товариством, своєчасне і акуратне розкриття інформації про всі суттєві питання, що стосуються страхової організації, включаючи їх фінансовий стан. Питання внутрішнього контролю має реалізуватися у відповідності до принципу (ОПС) 10, згідно з яким внутрішній контроль передбачає, що орган страхового нагляду зобов'язаний вимагати від страхових організацій наявності систем внутрішнього контролю, які відповідали б природі і масштабу бізнесу. Система внутрішнього контролю є найважливішим елементом дії ефективного управ-ління ризиками і підставою для безпечних і виправданих операцій страховика. Вона надає системний і дисциплінуючий підхід до оцінки і поліпшення ефективності операцій і забезпечення дотримання законодавства і встановлених нормативів. Завданням ради директорів є впровадження суворого внутрішнього контролю, в рамках своєї організації, центральним елементом якої повинно стати створення систем адекватного інформаційного зв'язку між рівнями управління. Орган страхового нагляду повинен мати доступ до звітів підрозділу внутрішнього аудиту.

Аналіз рішень про поточнийнагляд на страховому ринку здійснюється відповідно до прнципу (ОПС) 11. Він передбачає, що використовуючи всі можливі ресурси, орган страхового нагляду повинен відстежувати і аналізувати всі чинники, які можуть чинити тиск на страховиків і страхові ринки та повинен робити висновки і вчиняти відповідні дії.Для досягнення своїх цілей орган страхового нагляду контролює фінансовий стан окремих страховиків і сприяє фінансовій стабільності страхового ринку.

За принципом (ОПС) 12 визначається наявність відповідної системи звітності для цілей нагляду і зовнішнього моніторингу. Для реалізації цього принципу, орган страхового нагляду повинен отримувати необхідну інформацію для проведення ефективного зовнішнього моніторингу і для оцінки стану кожної страхової організації, а також страхового ринку в цілому. Отримання такої інформації, необхідної для здійснення ефективного зовнішнього моніторингу, допомагає визначити потенційні проб-леми, особливо в період між перевірками на місцях, таким чином, дозволяє вжити коригуючі заходи, поки проблеми не переросли в серйозніші, а принцип (ОПС) 13 передбачає, що орган страхового нагляду повинен здійснювати інспекції на місцях та перевірки бізнесу страховика і виконання ним вимог законодавства і нагляду. Перевірка на місці є важливою частиною наглядового процесу, тісно пов'язаною з процесом зовнішнього моніторингу. Вона надає інформацію, яка доповнює аналіз звітності, що направляється страховиком органу страхового нагляду. Такі перевірки на місцях повинні доповню-ватися ринковою інформацією і статистичними даними, отриманими з аналізу щорічних фінансових і статистичних звітів.

За принципом (ОПС) 14.орган страхового нагляду повинен робити превентивні і коригуючі заходи, які повинні бути своєчасними, відповідними і необхідними для досягнення цілей страхового нагляду, що передбачені у тих випадках, коли страховики не виконують вимоги нагляду або коли їх поточна платоспроможність є під питанням. Орган страхового нагляду також повинен втручатися, щоб захистити інтереси страхувальників. Для цих цілей, орган страхового нагляду має відповідну правомочність і оперативну здатність для ухвалення своєчасної юридичної дії,залежно від характеру виявленої проблеми, де можуть бути здійснені подібні коригуючі заходи різного ступеня. Принцип (ОПС) 15 передбачає примус або санкції, які орган страхового нагляду може примусово застосовувати коли необхідно, накладати санкції, керуючись чіткими і об'єктивними критеріями. Крім цього, ці заходи доводяться до відома громадськості.

Для виконання цих вимог, орган страхового нагляду повинен мати відповідні повноваження, які закріплені у законодавстві, і вони мають включати можливість:

- обмеження ділової активності;
- припинення укладання нових контрактів;
- відкликання дозволу на новий вид діяльності або придбання нових акцій;
- вказівку страховикові про припинення практики, яка є небезпечною або шкідливою;
- передачу активів страховика у довірче управління або обмеження прав на розпорядження цими активами;
- відкликання ліцензії страховика;
- звільнення директорів і керівників;

- заборона окремим особам займатися страховим бізнесом.

Страхове законодавство також повинно передбачати санкції у вигляді штрафів на окремих посадових осіб чи страхові компанії в цілому у разі порушень законодавства, а також санкції проти осіб, які приховують інформацію від органу страхового нагляду, або ж надають інформацію з метою введення органу страхового нагляду в оману або надають інформацію несвоєчасно.

Законодавчі і регулюючі рамки страхової діяльності не повинні припускати одноманітний набір варіантів виходу страхових компаній з ринку, як це передбачає принцип (ОПС) 16. Закриття компаній і відхід з ринку. За цим принципом визначається можливість закриття компаній в разі неплато-спроможності, а також встановлюються критерії і порядок дій у разі неплатоспроможності. У разі застосування процедур закриття компанії, законо-давство повинне надавати страхувальникам переважне право захисту, а орган страхового нагляду повинен контролювати цей процес.

У відповідності принципу (ОПС) 17, орган страхового нагляду повинен здійснювати нагляд як за страховими групами, так і за компаніями, що здійснюють свою діяльність у рамках групи. Оцінка і нагляд на груповій основі не повинні обмежуватися такими фінансовими показниками, як достатність капіталу або концентрація ризиків, а також охоплю-вати структуру управління, тестування персоналу наїх придатність і відповідність, а також правові питання. Групи повинні містити інформаційні систе-ми не тільки для обслуговування своїх внутрішніх інформаційних потреб, але також для надання всієї інформації на вимогу страхового нагляду у відповідній формі і на регулярній основі. Ефективний нагляд за страховими групами може потребувати додаткових зусиль для того, щоб пристосувати такі необхідні наглядові функції, як збір інформації і перевірки на місцях, для їх ефективного застосування до вирішення проблем групи.

Принципом (ОПС) 18. Оцінка і управління ризиками передбачено, що орган страхового нагляду повинен вимагати від страховиків усвідомлення всього спектру ризиків, з якими вони мають справу, а також, необхідності їх оцінки і ефективного управління ними, а принцип (ОПС) 19. Страхова діяль-ність, відзначає що, оскільки страхування – це діяльність, пов'язана з ризиками, то орган страхового нагляду повинен вимагати від страховиків, щоб вони оцінювали і управляли тими ризиками, які вони приймають на себе, зокрема, при перестрахуванні, і вико-ристовували інструментарій, що дозволяє встановлювати адекватний рівень премій.

Особливі вимоги до діяльності страхових організацій передбачено принципом (ОПС) 20. Зобов'язання. За цим принципом,орган страхового нагляду повинен вимагати, щоб страховики дотримувалися норми щодо формування необхідних технічних резервів і інші зобов'язання, а також мали відповідні домовленості стосовно перестрахувального покриття. Орган страхового нагляду повинен мати як повноваження, так і можливість оцінювати адекватність технічних резервів і вимагати, коли це необхідно, щоб вони були збільшені,оскільки такі вимоги передбачено принципом (ОПС) 21. Інвестиції, то орган страхового нагляду повинен вимагати, щоб страховики дотримувались правил інвестиційної діяльності. Ці правила включають вимоги до інвестиційної політики, видів активів, оцінки, диверсифікації, відповідності активів і зобов'язань і до управління ризиками.

За принципом (ОПС) 22. Строкові інструменти і подібні ним зобов'язання, орган страхового нагляду повинен вимагати, щоб страховики дотримувались правил використання строкових інструментів і подібних ним зобов'язань. Ці правила стосуються обмежень щодо їхнього використання і до вимог з розкриття інфор-мації, а також внутрішнього контролю та моніторингу відповідних позицій, а принцип (ОПС) 23. Достатність капіталу і платоспроможність, передбачає, що орган страхового нагляду повинен вимагати, щоб страховики дотримувалися режиму платоспроможності. Цей режим включає вимоги до достатності капіталу і містить вимоги стосовно прийнятних форм капіталу, що дозволяє страховикові справлятися із значними непередбаченими збитками. Крім цього, орган страхового нагляду безпосередньо або в процесі нагляду за діяльністю страховиків, повинен контролювати вимоги стосовно політики посередни-ків, оскільки такі вимоги передбачені у принципі (ОПС) 24. На багатьох страхових ринках посеред-ники є важливими каналами доказів у страхуванні, вони слугують сполучною ланкою між споживачами і страховиком. Для зміцнення довіри до страхування, посередники повинні бути прямо або опосередковано охоплені наглядом. У тих випадках, коли посеред-ники контролюються безпосередньо, тоді орган страхового нагляду повинен мати можливість для проведення інспекцій на місцях в разі необхідності.

Орган страхового нагляду повинен встановлювати для страховиків і посередників мінімальні вимоги, що стосуються питань роботи зі споживачами в межах своєїкомпетенції, включаючи іноземнихстраховиків, що реалізовують страхові продукти на трансграничній основі як передбачає принцип (ОПС) 25. Захист споживачів, оскільки орган страхового нагляду повинен вимагати, щоб страховики і посередники ставилися до своїх клієнтів справедливо, з урахуванням їхніх інформаційних потреб. Стосовно споживачів страхових послуг, в різних юрисдикціях органи страхового нагляду повинні також встановити правила, згідно яких страховики і посередники зобов'язані дотримуватися, в т.ч. трансграничних продажів, які також повинні бути чітко визначені.

Принцип (ОПС) 26. Інформація, передбачає розкриття інформації і прозорість стосовно ринку, а також передбачає, що орган страхового нагляду повинен вимагати, щоб страховиків на регулярній основі розкривали відповідну інформацію для того, щоб надати утримувачам акцій інформацію про свою ділову активність та фінансове становище і забезпечувати об'єктивне розуміння. Крім того, орган страхового нагляду повинен вимагати, щоб страховики і посередники робили необхідні заходи для запобігання, виявлення і усунення страхового шахрайства, що передбачено принципом (ОПС) 27. Шахрайство.

На підставі цих принципів в країнах ЄС вироблені директиви, які є обов'язковими до виконання всіми суб'єктами страхового ринку в т.ч. органами страхового нагляду. У той же час, діюче законо-давство та нормативне регулювання в країнах ЄС дозволяє особливості функціонування національного страхового регулювання страхового ринку та діяльності суб'єктів господарювання. Директиви ЄС охоплюють питання створення страхових компаній, їх ліцензування, вимоги до статутних фондів, формування страхових ресурсів, обліку та звітності, надання встановленої інформації, перевірки страхових організацій, повноваження та функції органів нагляду за діяльністю страхових організацій і т.д. З цього приводу в ЄС починаючи з 1991 р. було прийнято ряд додаткових Директив, зокрема Директива 98/78/ЄС Європейського Парламенту та Ради "Щодо додаткового нагляду за страховими компаніями в страховій групі" від 27 жовтня 1998 р. та Директива 2009/138/ЄС Європейського Парламенту та Ради про нагляд за страховими організаціями в страховій групі.

В Україні питання функціонування страхового ринку, діяльності суб'єктів страхового ринку та органу нагляду регулюються Законом України «Про страхування» та Постановами Кабінету Міністрів України, нормативними документами органу страхового нагляду. Таким чином, на сьогоднішній день основу нормативно-правової бази у даній сфері становить Конституція України, Цивільний кодекс України, закони України «Про страхування», «Про фінансові послуги та державне регулювання ринку фінансових послуг».

Чинний Закон України «Про страхування» було прийнято у 1996 р.. На момент прийняття, цей Закон відображав стан страхового ринку в Україні, але сучасний стан економіки України, розвитку страхування зокрема, вимагає зміни підходів у регулюванні та контролю в цьому секторі економіки. Тому доцільним є не внесення окремих змін до зазначеного Закону, а викладення його у новій редакції, яка відображала б реальний стан речей і стала б основою подальшого розвитку та інтеграції українського страхового ринку до світового.

В даний час, у Верховній Раді України знаходиться проект Закону України «Про страхування» реєстр. № 1797-1, прийнятий за основу 31.03.2016 р. та готується до другого читання, прийняття якого залишається надзвичайно актуальним, оскільки в умовах глобалізації світової економіки та фінансової кризи першочергове завдання будь-якої держави – це забезпечення конкурентоспроможності країни та захист національних виробників товарів і послуг. Це положення є засобом для реалізації головної мети – підвищення рівня життя громадян. Проте чисельні природні та техногенні аварії, дорожньо-транспортні пригоди, пожежі та нещасні випадки завдають значної шкоди життю і здоров'ю громадян, а також збитків майну суб'єктів господарювання. Крім цього, недостатній обсяг довгострокових інвестицій в економіку України, у т.ч. за допомогою інструментів страхового ринку, істотно гальмує забезпечення конкурентоспроможності вітчизняної економіки.

З прийняттям нової редакції Закону, може бути впроваджено новий порядок законодавчого регулювання страхової (перестрахової) та посередницької діяльності у страхуванні як резидентами, так і нерезидентами, на території України, удосконалено систему правового забезпечення розвитку страхового ринку та державного регулювання і нагляду за діяльністю його учасників. Сприятиме створенню конкурентного середовища на страховому ринку та рівних умов у випадках, визначених регуляторним актом, для діяльності страховиків-резидентів та нерезидентів, що дасть змогу підвищити якість страхових послуг та знизити їхню вартість. Крім того, прийняття нової редакції Закону має вирішити низку питань, що є актуальними на сьогоднішній день, пов'язаних із необхідністю узгодження Закону України «Про страхування» та Цивільного кодексу України, Законів України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг», «Про недержавне пенсійне забезпечення» та інших нормативно-правових актів.

При цьому, слід зазначити, що нова редакція проекту Закону України «Про страхування» в переважній більшості враховує базові рекомендації Директиви 2009/138/ЄС Європейського парламенту та Ради від 25 листопада 2009 р. «Про початок і ведення діяльності у сфері страхування і перестраху-вання включаючи платоспроможність II». Проектом пропонується забезпечити розв'язання таких проблем:

визначення класифікації галузей та видів страхування відповідно до рекомендації Першої Директиви Ради 73/239/ЄЕС та Директиви ЕС 2005/68/ЕС;

реєстрація страховиків виключно у формі акціонерного товариства та введення нового порядок їх реєстрації;

створення інституту професійних перестраховиків та виділення у зв'язку з цим перестрахування окремо серед інших видів страхування, для здійснення якого необхідно отримати ліцензію;

установлення порядку розкриття інформації страховиками для забезпечення надійного захисту страхувальників та введення пруденційного нагляду за страховою діяльністю;

установлення вимог платоспроможності, що враховують якість активів страховика, його системи управління та розкриття інформації;

визначення умов доступу до діяльності на території України страховиками-нерезидентами;

надання дозволу на здійснення транскордонного страхування у випадках, установлених законодавством України;

установлення вимог до власників істотної участі та порядку набуття істотної участі у страховика;

установлення вимог до системи корпоративного управління страховика;

визначення порядку регулювання посередницької діяльності на території України у відповідності до законодавства ЄС;

визначення правового статусу актуаріїв, аудиторів у сфері страхування;

надання можливості впровадження інституту саморегулювання для страховиків тощо.

У проекті Закону дозволяється здійснення транс-

кордонного страхування зі страхування ризиків, пов'язаних із морськими перевезеннями, комерційною авіацією, запуском космічних ракет і фрахтом (включаючи супутники), у разі, якщо об'єктом страхування є майнові інтереси, пов'язані з товарами, які транспортуються, та/або транспортним засобом, яким вони транспортуються, та/або будь-яка відповідальність, що виникає у зв'язку з таким транспортуванням.

Проектом також передбачено, що страховик повинен систематично подавати Уповноваженому органу інформацію про перелік пов'язаних осіб із метою здійснення Уповноваженим органом пруденційного нагляду за страховиком. Принциповою відмінністю є те, що Уповноважений орган може в оперативному режимі отримувати інформацію про фінансовий стан страховика-нерезидента, який розташований за межами України, і співпрацювати з іноземним регулятором. Однією з умов здійснення діяльності страховиками-нерезидентами є підписання меморандуму про взаєморозуміння з іноземними регулято-рами. Передбачено вимоги до корпоративного управ-ління страховика. Вони зумовлюють наявність пере-ліку обов'язкових органів управління страховика. Міжнародна практика свідчить про необхідність законодавчого регулювання корпоративного управ-ління, оскільки це є єдиний спосіб досягнення відкритості страховика та захисту страхувальників від можливого неякісного управління страховиком.

Положення проекту Закону містять загальні та конкретні вимоги до діяльності страхових брокерів та страхових агентств, які враховують міжнародні принципи та стандарти. Також були враховані пропозиції законодавства ЄС щодо наявності у брокерів та страхових агентств двох окремих рахунків для власної організаційно-господарської діяльності та для перерахування страхових платежів і страхових виплат, а також обов'язку брокера або страхового агентства застрахувати свою професійну відповідальність не менше 5 млн. грн. стосовно кожного страхового випадку.

Для організації ефективного нагляду необхідно:

– переорієнтувати страховий нагляд з оцінки окремих рахунків на оцінку загального ступеню концентрації сукупних страхових ризиків;

– продовження роботи спрямованої на зміну якісних параметрів страхового нагляду і в першу чергу формування страхового капіталу, корегування капіталу з використанням схем ефективної капіталізації та запровадження механізмів запобігання впровадженню таких схем;

– вдосконалення нагляду за діяльністю страхових організацій на консолідованій основі, включаючи аналіз ризиків, що виникають у страховиків при взаємовідносинах страхувальників;

– створення систем моніторингу використання страховими організаціями сучасних технологій дистанційного обслуговування страхувальників, включаючи Інтернет–технології, їх захищеності з урахуванням вимог інформаційної безпеки;

– розвиток ефективного обміну інформацією про діяльність страхових, перестрахувальних організацій, страхових груп з іншими контролюючими органами в Україні та організаціями нагляду зарубіжних країн;

– вдосконалення існуючої системи раннього реагування з метою визначення негативних тенденцій у діяльності страхових організацій на ранніх стадіях є виникнення та прогнозування та на цій основі розвитку виникнення негативних ситуацій в діяльності страхових організацій.

Значимість переходу до консолідованого нагляду полягає в тому, що традиційний нагляд не може давати правдиву і справедливу оцінку про стан страхових організацій та страхового ринку в цілому.

Що стосується питання безпосереднього нагляду за страховою діяльністю, то у проекті Закону введено нові три розділи. Серед новаторств, які пропонується впровадити, це питання ревізійної комісії, внутрішнього контролю та аудиту. Також пропонується ввести новий розділ V. Розкриття інформації та надання інформації страховиком, таємниця страхування, системи управління ризиками, а також аудит та фінансова звітність страховиків. Крім цього, введені порядки реорганізації та ліквідації страхо-виків, передача страхового портфелю. Здійснення тимчасової адміністрації страховими та ліквідації страховика на вимогу Уповноваженого органу, банкрутство страховиків. Визначено також умови та порядок здійснення посередницької діяльності, а також актуарна діяльність, що не передбачалось в нині діючому законодавстві. Особливе значення в сфері страхової діяльності відводиться механізмам державного регулювання та державного нагляду за страховою діяльністю. Виконання даних повноважень органу нагляду передбачені практично всі принципи, що виражені в принципах співробітництва. Виконання даних повноважень забезпечить можливості застосування санкцій до страховиків за порушення законодавства. У даному проекті визначено конкретно ст. 98, яка чітко визначає порушення законодавства, за які страховики можуть бути притягнуті до відповідальності органом страхового нагляду.

Досвід країн ЄС свідчить, що пріоритетним напрямком організації нагляду за діяльністю страхових організацій має бути розвиток змістових (ризик-орієнтованих підходів до оцінки діяльності страхових організацій із застосуванням заходів наглядового регулювання з огляду на зміст і оцінку ризиків, що їх супроводжують.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про страхування» [Електронний ресурс] – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/laws/show/85/96-вр

2. Проект Закону України про страхування [Електронний ресурс] – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/laws/show/1057-19

3. Підсумки діяльності страхових компаній за 2016рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://forinsurer.com/files/file00565.pdf

4. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua

5. Офіційній сайт Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг [Електр. ресурс]. – http://www.dfp.gov.ua/

6. Страховой рейтинг "Insurance Top" [Електр. ресурс]. – http://www.insurancetop.com/.

7. Перша Директива Ради 73/239/ЄС [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_281

8. Директива 2002/12/ЄС Європейського Парламенту та Ради [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_229;

9. Директива 2002/13/ЄС Європейського Парламенту та Ради [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_232;

10. Директива 96/9/ЄС Європейського Парламенту та Ради «Про правовий захист баз даних» [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/rada/show/994_241.

11. Директива ЕС 2005/68/ЄС Європейського Парламенту та Ради [Електронний ресурс] – Режим доступу: old.minjust.gov.ua/45894